

A TÁLIBOK MÁSODIK HATALOMÁTVÉTELÉNEK TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI

The Historical Antecedents of the Second Taliban Takeover

Katona Magda Nasrin¹

Absztrakt: Több évtizedes háború után az afganisztáni tálibok gyors katonai sikereket követően, 2021. augusztus 15-én, csaknem húsz évvel kiűzésük után ismét bevonultak az afgán fővárosba, Kabulba, miután a kormányhatalom összeomlott és a nemzetközi erők utolsó katonái is kivonulásra készültek. Nem Blizkrieigről van szó, hanem hosszú folyamatról, amelynek eredményeként a tálibok kezére jutott egy ország anélkül, hogy kormányzásához kidolgozott politikával rendelkeztek volna. A szövetséges erők háborús kudarcának és a Gháni-rezsim gyors összeomlása okainak megértéséhez néhány történeti tényezőt érdemes megvizsgálnunk. Az ENSZ a szovjet csapatkivonulást (1989) követően tervet dolgozott ki a békés hatalommegosztásra a Nadzsíbullah-rezsim iskolázott szakemberei, a sah és Daúd Khán idejének technokratái, valamint az ellenzéki pártok és a mérsékelt mudzsáhid szervezetek képviselői között. Ezt azonban az Egyesült Államok kormánya és a jecini orosz kormányzat meghiúsították. Az 1992-ben Kabulba bevonuló mudzsáhidok nem tudtak kormányozni. Belharcaiknak egy új erő, a tálibok vetettek véget. Ezeket a kormányzásra alkalmatlan mudzsáhidokat hozta vissza a hatalomba a nemzetközi koalíciós erőknél a tálib rezsim megdöntését célzó hadműveleteit lezáró, az új politikai rendet felvázoló 2001. december 3-5-i bonni konferencia, amelybe az afgán népnek nem volt beleszólása. Ezáltal eleve kudarcra volt ítélve a

¹ Dr. Katona Magda Nasrin, C.Sc., a politikatudomány kandidátusa, Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tag (IX. Osztály, Hadtudományi Bizottság), aki évtizedekig dolgozott a térségben, a Magyar Tudományos Akadémia által minősített kutatóhely Afganisztánért Alapítvány igazgatója.

ORCID azonosító: <https://orcid.org/0000-0001-6151-7589>

A szerző további munkásságát lásd a Magyar Tudományos Művek Tára oldalán:

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10002579>

E-mail cím: nasrin.katona@gmail.com

kormányzás, és a háború nem ért véget. A 2020. február 29-én aláírt megállapodás a tálibok és az Amerikai Egyesült Államok kormánya között nem hatalommegosztásról, békéről szólt, hanem a szövetséges erők kivonásának biztosításáról, és felgyorsította a Gháni-kormány bukását, a fegyveres erők összeomlását. Jelen dolgozatban pusztán az összeomlás közvetlen történelmi okait, az eredménytelen tárgyalások következményeit vizsgáljuk, a történelmi előzmények teljességének vizsgálata nélkül, valamint a tálib mozgalom történetét és felépítését mint széleskörű támogatottságuk és azon képességük lehetséges okait, hogy országszerte közbiztonságot teremtettek. A tálibok újból hatalomra kerülésének politikai és katonai okait egy másik tanulmányunkban vettük górcső alá. Áttekintjük továbbá a tálibok nemzetközi kapcsolatait, amelyek hivatalos diplomáciai elszigetelődésük ellenére kiterjedtek. A többpólusúvá váló világban, a megújult geopolitikai vetélkedés keresztüzében levő ország továbbra is a nemzetközi érdeklődés középpontjában marad.

Kulcsszavak: Afganisztán, tálib mozgalom, geopolitikai vetélkedés, történelmi okok

Abstract: After decades of war, the Afghan Taliban re-entered Kabul, the capital of Afghanistan, on August 15, 2021, almost twenty years after their expulsion and collapse of the government and the last soldiers of the international forces were to leave the country. The Taliban takeover was not a Blitzkrieg but a long process that led to the trouble of governing a country without having experience in state administration and a clear policy in place. To understand the reasons for the failure of the armed forces and the rapid collapse of the Ghani government, some historical factors are worth examining. Following the Soviet withdrawal in 1989, the UN drew up a plan for peaceful power-sharing between educated technocrats of the Najibullah regime, experts of the era of the Kingdom and Daoud Khan, representatives of opposition parties, and moderate mujahideen. However, the successful implementation of the power-sharing plan was prevented by the government of the U. S. and the Yeltsin administration of Russia. The mujahideen that entered Kabul in 1992 were unable to govern. Their internal struggles ruined the country were put an end by a new force, the Taliban: The former were brought back by the Bonn Conference in December 2001, doomed to failure, and the Taliban regrouped and took arms. The agreement signed on February 29, 2020, in Doha between the

Taliban and the U. S. government was not about power-sharing or peace but securing the withdrawal of allied forces, which accelerated the collapse of the armed forces and the failure of the Ghani government. In this paper, we are exclusively examining the historical causes of the collapse of the Afghan government, focused on the consequences of the unsuccessful negotiations, the history and structure of the Taliban movement as potential explanation of their popular support and the ability to create security all over the country. However, the political and military reason for the re-emergence of the Taliban is not analyzed here. We are also reviewing the Taliban's international relations, which, despite its diplomatic isolation, have expanded in the light of the fact that in a multipolar world, the country at the crossfire of renewed geopolitical competition remains a centre of international interest.

Keywords: Afghanistan, Taliban movement, geopolitical competition, historic reason

BEVEZETÉS

Ami e tanulmány készítése során alkalmazott módszereket illeti, tanulmányunk interdiszciplináris megközelítéssel készült, de elsősorban a történettudomány és az etnográfia módszereire fókuszálva. Igaz azonban, hogy napjaink sajtója a holnap történelme. E sorok szerzője évtizedek óta nyomon követi a pastu és dari nyelvű afgán írott és elektronikus sajtót, a politikai kerekasztal beszélgetéseket, politikusok nyilatkozatait, elemzők értékeléseit, a közösségi médiát és első kézből értesül róla, hogyan élnek meg az afgán emberek országuk eseményeit, saját életük alakulását. Együttesében mindez nézetünk szerint elsősorban biztonságpolitikai megközelítés.

Tanulmányunk többek között arra keresi a választ, mik a tálibok sikerének, fennmaradásának fő okai? Ezek az okok mindenekelőtt Afganisztán sajátos történelmi és etnika, valamint földrajzi viszonyaiban keresendők. Társadalmi kapcsolataik, amelyek alulról, helyi tanácsok rendszeréből építkezve kiterjedt helyi támogatást, közbizalmat a pastun etikai kódexen a Pakhtuválín alapuló igazságszolgáltatásuk iránti közbizalmat biztosít számukra, valamint toborzó bázist, kiterjedt informátor hálózatot és népi támogatást. Ennek alapján történelmi sajátságokat jól tükröző mozgalmuk történelmének taglalása mellett részletesen ismertetjük belső felépítésüket, hogy megértsük, mely okokból sikerült országszerte közbiztonságot

teremténiük. A tálibok 2021-es hatalomra kerülése előtt 1973 óta egyetlen kormány hatalma sem terjedt ki az egész országra, amelyre a csupán a nagyvárosokat uraló kabuli kormányok és a vidék ellentéte, a korábbi kormányok és a gyűlölt megszállók kapcsolata, a nemzetközi koalíció hibái szolgálnak magyarázatul. Utóbbit egy másik, a tálibok győzelmének katonai és biztonságpolitikai okait tárgyaló tanulmányunk keretein belül külön tárgyaljuk. A nemzetközi koalíció elhibázott politikai döntéseit, az afgánok feje fölött kötött megállapodásaikról, a 2001-es bonni konferencia hibáit és következményeit, valamint a 2019-es dohai megállapodás sajátosságait és hatásait azonban e tanulmány keretei belül láttuk szükségesnek elemezni.

I. A TÁLIB MOZGALOM TÖRTÉNETE ÉS JELLEMZŐI

1.1. A szervezet kialakulása és első államuk

Az afgánok nemzetté válási folyamata későn történt, csak 1747-ben alakították meg önálló államukat, amely helyi törzsi dzsirgák és tanácsok² alulról építkező horizontális láncolatából álló törekeny állam volt. A helyi közösségek azonban a törekeny szerkezet ellenére nagy ellenálló képességgel rendelkeztek. Az ellenálló képesség a helyi közösségek erejében rejtett és az idegen hódítók elleni harcban erősödött. Ez megnyilvánult az angol-afgán gyarmati háborúk (1838-42, 1878-79, 1919), majd a szovjetek elleni harcok (1979-89) majd a nemzetközi koalíció elleni ellenállás (2001-21) során, amelyek idegen modellek elleni tiltakozást is jelentettek. Utóbbi kohéziós ereje akkor is működött, amikor a háborús dűlások következtében a helyi közösségek fragmentálódtak. Afganisztán mai területe a XIX. század során soknemzetiségű ütközőállamként alakult ki, hogy elválassza a cári Oroszország területeit a brit-indiai gyarmatbirtokoktól. Ebben az államban az afgán/pastun etnikum alig-többségben van³, míg többségük Brit-Indiához

² A dzsirga eredeti értelemben törzsi tanácskozás, noha a parlament két házára (Masrano Dzsirga és Voluszi Dzsirga) és Lója Dzsirga (Naggyűlés) gyanánt rendkívüli nemzetgyűlés értelemben is használatos, míg az arab eredetű súra szó eredetileg a faluközösségek tanácsait, a nem-pastun közösségek tanácsait jelentette. A tálib tanácsok elnevezése súra, utalva arra, hogy a tálibok hiába tradicionalisták, a törzsi intézményekkel szembe mennek. A dzsirga időszakos, a súra állandó.

³ Az ország népességéről és annak megoszlásáról census híján csak becslések állnak rendelkezésre, amelyek a pastunok arányát 67 százalék és 35 százalék közé teszik, mi az 53-55 százalékos arányt tartjuk a legvalószínűbbnek.

került. Így jött létre a világ egyik legtarkább etnikai és nyelvi kaleidoszkópja. Afganisztán nemzetiségei és etnikai csoportjai mindmáig nem értek egységes afgán nemzetté, a törzsi, vallási, etnikai és nemzeti tudat különböző fázisaiban vannak. Az államot a helyi közösségek és a központ közötti ingatag konszenzus tartotta össze, a gyenge állam létét pedig a nemzetközi geostratégiai egyensúly szavatolta. Afganisztánban akkor kezdődtek a gondok, amikor ez az igen érzékeny geostratégiai egyensúly megbillent a vetélkedő nagyhatalmak egyikének vagy másikának a javára, réerőltetett idegen társadalmi berendezkedésekkel. Afganisztán a *proxy* háborúk ősmoделlje. A közel négy és fél évtizedes háborúskodás révén az állam meggyengült, bár archaikus társadalmi szövetei felszakadoztak, mégis az állam archaikus vonásai erősödtek, amely így tulajdonképpen proto-államnak tekinthető. Ezt az államot a teljes fragmentációtól a társadalom fentiekben említett ellenállóképessége mentette meg, az a reziliencia, amely a tálibok mozgalmát életre hívta, majd másodsor is hatalomra segítette.

A tálibok szervezete a szunnita iszlám hanafi irányzatának deobandi iskoláján alapuló fundamentalista, militáns iszlamista mozgalom, amely elsősorban katonai szervezet.⁴ Az ország délkeleti részén a történelmi Lója Paktia térségében⁵ a Ghilzái törzsszövetséghez tartozó Zadrán törzs körében, ahova a Haqqáni klán is tartozik, 1973 előtt a királyság alatt is léteztek tálibok.

Katonai szervezetté 1994 szeptemberében a kandahári tartományban alakult a szovjetek elleni harc veteránjaiból, főleg Kandahár, Uruzgán és Helmand tartományokból származó, a nyugati nagy törzsszövetséget alkotó Durráni pastunokból.⁶ Vezetői zöme Maulavi Nabí Mohammadí *Harakat-e Inkilabi Iszlámi* tanzímjának⁷ tagjaként harcolt a szovjetek ellen. 1994 októberében Kandahár tartomány Maivand járás Szang-i Hiszár madraszájából ötven volt szeminarista fegyvert fogott Omár molla vezetésével a zsarnok hadurak ellen, a Nadzsíbullah rezsim 1992-es bukását köve-

⁴A tálib szó arabul tanulót jelent, szeminarista és tudáskereső értelemben használatos.

⁵Nagy Paktia, a mai Paktia, Paktika és Khoszt tartományok területe.

⁶AFGHANISTAN POLITICAL PARTIES AND INSURGENT GROUPS, 2013.

⁷A tanzím jelentése szervezet, elsősorban katonai értelemben. A tanzímnokat a szovjetek ellen szervezték nagyobb egységekbe, elsősorban katonai szervezetek voltak, nem rendelkeztek alapszabállyal és politikai programmal csak egy közös cél (A “megszállók és istentelen bábkormányuk” kiűzése) tartotta őket össze. A legtöbb tanzím nem képes politikai pártként működni.

tó káosz, a mudzsáidok belharcai, a helyi vezetők rémtetteinek felszámolására.

Maulana Fazlur Rahmán, *Dzsami'át-i Ulema Pakisztán* vezetője győzte meg Benazir Bhutto akkori pakisztáni miniszterelnököt támogatásukról. Bhutto belügyminisztere, Naszrullah Babar segített a tálibok katonai gerincének kialakításában. A kereskedelmi útvonalak és a közép-ázsiai szénhidrogénekhez való hozzáférés biztosítása végett Pakisztán a TAPI földgázvezeték megépítésében volt érdekelt, ami a türkménisztáni földgázt vezette volna az Indiai-óceánig. Ehhez stabil Afganisztánra volt szükség. A tálibok a vezeték tervezett útvonala mentén végezték hódításait.

A tálibok 1994. november 3-án uralmuk alá vonták Kandahárt. 1995 elejére 12 tartományt tartottak ellenőrzésük alatt. 1995. szeptember 5-én elfoglalták nyugaton Herátot, 1996. szeptember 6-án a keleti nagyvárost Dzsalálábádot, szeptember 27-én a fővárost, Kabult. 1994-1998 között meghódították az ország területének mintegy kétharmadát.

A hódítások többnyire harcok nélkül történtek. A mudzsáhidok kegyetlenkedéseit megeléglő lakosság örömmel fogadta őket, illetve a városok feladása már akkor is háttéralkuk révén történt. De 1995 és 2001 között a tálibok offenzívái megtorpantak az etnikai határoknál. Csak 1998-ban sikerült elfoglalniuk északon Mazar-i Sarif városát Dosztum üzбég hadúr helyettese, Malik tábornok átállása révén. Miután 1997-ben megszerzték a kunduzi tartomány feletti ellenőrzést, 2001-ig Afganisztán mintegy 85 százalékát tartották ellenőrzésük alatt. Badakhsán tartomány és a Pandzsír völgye, ahol nem élnek pastunok, nem került ellenőrzésük alá. Ez tanulsággal szolgált nekik 2021-es stratégiájuk megtervezésénél.

A tálib mozgalom elsősorban katonai szervezet, nincs politikai szárnya, nem tanzím⁸, nincs egységes politikai víziója, ezért nem tud párttá alakulni. Vertikális és horizontális, kettős szerkezettel rendelkezik. Vezető tanács irányítja, amelynek alárendeltségében vertikális parancs struktúrában vannak a tartományi, a járási, a helyi tanácsok, amelyek parancsnokságokként működnek. Ezzel szemben autonómiát élveznek a helyi bizottságok helyi belügyeikben, de a vertikális hierarchia értelmében engedelmességgel tartoznak regionális vagy országos ügyekben a felettük álló bizottságoknak és tanácsoknak. A helyi bizottságok szervezik meg a polgári közigazgatást az uralmuk alatt álló területükön. Katonai mozgósításuk és

⁸ A mudzsáhidok katonai-politikai szervezetei.

hírszerzésük is hierarchikus és koherens, vezetésük és a helyi hálózatok szövetségének kettősségén alapul, így igen hatékony.

Ideologikus vonásaik a sari'a és a militáns iszlám egyvelege, a szunnita iszlám hanafi iskolájának deobandi irányzatának radikális értelmezése keveredve a pastun kulturális és társadalmi normákkal. Hatottak rájuk a pakisztáni *Dzsami'at-ilszlámi*, Maudúdi fundamentalista tanai is.⁹ Világnézetük a menekülttáborokban alakult ki. Sem a földműveléshez, sem a pásztorkodáshoz, sem a kézművességhez nem értenek. A madraszáokban sem hittudományt, hanem főleg fegyverforgatást tanultak, akárcsak a menekülttáborokban, elszakadva eredeti lakóhelyüktől, történelmi, törzsi hagyományaiktól, kizárólag férfiközegben élve, ahol a nők nem végezhetik tradicionális, gazdasági jelentőségű tevékenységüket. Az afgán/pastun¹⁰ társadalom eredetileg megbecsüli a nőket, akiknek szerepe a háztáji mezőgazdaságban, a pásztorkodás termékeinek előállításában, a kézművességben igen jelentős, ezért számos helyen a férfikkal egyenrangú szavazattal bírtak a dzsirgák közösségi döntéshozatali mechanizmusaiban. A menekülttáborok fegyverforgató szeminaristáinak a háború munkalehetőséget, a béke munkanélküliséget jelentett. A több évtizedes háború megrongálta az évszázados öntözőcsatornákat, a kiszáradt földeken már csak a mák terem meg. A menekülttáborokból visszajárnak mákföldjeikre, az eladott ópiumból fegyvereket vesznek, a háborúskodás gerjeszti kábítószer-, fegyver-, ember-, sőt műkincscsempész tevékenységüket. Ezek igen gazdag jövedelemforrások, melyeknek bevételei fenntartják a hadviselést.

Vezető tanácsuk a Rahbari Súra többnyire az alapító atyákból állt, Kandahárban székelt. A vezetés titkos társasághoz hasonlít: valójában a vezető tanács kormányzott az emír nevében kiadott dekrétumok révén.¹¹ 1996. április 4-én Omár molla felöltötte a Próféta Palástját, Amír Ul-Mu'mininnak (a Hívők Emírjének) kiáltotta ki magát. A tálib rezsim megdöntését követően 2002 májusában a vezető tanácsot a pakisztáni beludzsisztáni Quettában újjászervezték.

A tálibok – pragmatikusak lévén – bűnözői szindikátusokkal is szövetséget kötöttek. 1996-ban már az ópiumföldek 96 százalékát tartották ellenőrzésük alatt, azok megadóztatása volt fő bevételi forrásuk. 1996 és 1998 között, azt tilalmasnak minősítve, majdnem teljes mértékben

⁹ MOJ. MOHAMMAD, 2015.

¹⁰Az afgán etnikum eredetileg a pastunok szinonímája.

¹¹ JACKSON – AMIRI, 2019.

felszámolták. Ám 2000-re a világ ópiumtermelésének már 75 százalékát az afganisztáni kábítószer adta, abból pedig finanszírozták háborújukat.

A tálibok kezdeti nyilatkozatukban még a királyság alatti kormányzati rendet és az 1964-es alkotmányhoz való visszatérést ígérték, ám a saríán és a háborús gazdaságon, a menekülttáborok Korán és Kalasnyikov-kultúráján alapuló rendszert vezettek be. Bár a pastun törzsi szokásjog, a Pakhtunvái értékei is beépültek kultúrájukba, Ahmed Rashid¹² szerint harcot hirdettek a „törzsi és feudális értékek” ellen és elmozdították a törzsi vezetőket. A korai iszlámban hiányoztak az állami intézmények, később – noha szemben állnak a vahábitákkal, – államstruktúrájuk emlékeztetett a szaúdi államszerkezetre. 2013-ig Omár molla, majd Akhtar Manszúr molla, 2016-tól Haibatullah Akhundzáda molla az emírjük. Omár molla 2013-ban betegség következtében elhunyt, de ezt 2015-ig nem hozták nyilvánosságra. 2015-től Akhtar Manszúr mollát választotta a tálib tanács emírnek, aki 2015 május végén, amikor Iránból visszatérőben volt Pakisztánba, dróntámadás áldozata lett. Ezt követően Haibatullah Akhundzáda lett a tálibok emírje.

1.2. A tálibok és az Al-Káida

Bin Ládénék 1996-ban Szudánból érkeztek Afganisztánba meghívás nélkül. Először Burhánuddín Rabbáni vette őket szárnyai alá. Bin Ládénék harmadik ország polgárai elleni dzsihadot hirdető fatváit¹³ irritálták Omár mollát. 1998-ban az afrikai amerikai nagykövetségek elleni merényletekkel vívta ki Bin Laden az Egyesült Államok kormányának haragját, aki korábban az amerikai érdekeknek megfelelően politizált. 1998-ban az amerikaiak támadást intéztek az *Al-Káida* afganisztáni kiképzőközpontjai ellen.¹⁴ Mindennek következtében a tálibok és az *Al-Káida* közötti viszony hűvössé vált. Később kapcsolataik és a tálibok a Pakhtunvái vendégjogára hivatkozva visszautasították a Bin Ládén kiadására irányuló szaúdi kérést.¹⁵

¹² RASHID, 2000. 92. o.

¹³ A fatva vallási parancs, útmutatás.

¹⁴ Miután 1998. augusztus 7-én az Al-Káida csaknem szimultán öngyilkos merényletet követett el Kenyában Nairobitan és Tanzániában Dar Es-Salamban az amerikai nagykövetségek ellen, Clinton elnök 13099-es végrehajtási parancsára megkezdődött az Indefinite Reach művelet, csapást mértek az Al-Káida khartoumi vegyi üzemére, valamint az US Columbia hadihajtoról kilőtt 65-70 Tomhawk cirkáló rakétával Afganisztánban a Khoszt tartomány Zsavar Khili mellett található Al-Badr1 és Al-Badr 2 kiképző táboraira. Ez volt 2001 9/11 előtt az egyetlen amerikai megtorló csapás az Al-Káida ellen.

¹⁵ WRIGHT, 2006.

Bin Láden szövetséget kovácsolt az *Al-Káida* és a tálibok között. Segített a 055-ös dandár kiképzésében az egykor a szovjetek ellen harcoló arabokból, akiket 1997 és 2001 között integráltak a tálibok soraiba, ahol 2500 arab harcolt. A táliboknak nem volt közük a 2001. szeptember 11-i merényletekhez, ezt üzeneteiben Bin Láden is elismerte.¹⁶ 2001-ben a tálibok tárgyalásokat folytattak az amerikaiakkal, miszerint megszakítják a kapcsolatot az *Al-Káidával* és mindennemű terrorszervezettel, kiűzik a területükre beszivárgó *Al-Káida* kémeket.¹⁷ 2011-ben Von Linschoten és Kuehn azt állították, hogy a tálibok és Bin Ládenék kapcsolata már a szeptember 11-i támadások előtt megszakadt.¹⁸

2009-től a tálibok titkos tárgyalásokba bocsátkoztak az amerikaiakkal, amelyek során garantálták, hogy sem az *Al-Káida*, sem más terrorszervezet nem térhet vissza Afganisztánba. 2012 júliusában az *Al-Káidát* rájuk mért csapásnak, sőt amerikai kémeknek nevezték. A tálibok zöme ellenséges viszonyban van Bin Ládennel.¹⁹

Miután egyre megtorpantak az amerikai kormány és a tálibok közötti tárgyalások, a nemzetközi terrorszervezet fokozatosan visszaszivárgott Afganisztánba, miután Haqqániek közvetítettek 2016-ban a tálibok és az *Al-Káida* között. 2020-ban egy ENSZ-jelentés szerint vezetőjükkel Zaváhírral egyetemben már az ország 12 tartományában jelen voltak mintegy 400-600 harcossal.²⁰

1.3. A tálib mozgalom főbb összetevői

A tálib mozgalom a külvilág felé egységesnek mutatkozik, valójában több, az alábbiakban ismertetett frakcióra oszlik

1.3.1. A kandahári alapító atyák

A kandahári alapítók csoportját Abdul Ghání Barádar molla, az ügyvivő tálib kormány miniszterelnök helyettesének a neve fémjelzi, aki

¹⁶ STENENSEN, 2017. 121. o.

¹⁷ TALIBAN SPLIT WITH AL QAEDA, SEEK PEACE, 2008.

¹⁸ VON LINSCHOTEN – KUEHN, 2012.

¹⁹ PREVIEW: MICHAEL SEMPLE INTERVIEW WITH A SENIOR MEMBER OF THE TALIBAN, 2012.

²⁰ AL-QAEDA ACTIVE IN 12 AFGHAN PROVINCES UN SAYS, 2020.

régóta kapcsolatban állt az amerikaiakkal.²¹ Mérsékeltőbb, rugalmasabb, pragmatikusabb, mint Haqqániék.

Katonai szárnyuk Omar molla fia, Jácúb molla és “az ifjú forradalmárok” csoportja, aki 2020. május 7-étől a mozgalom katonai vezetője. Kevésbé konzervatív, mint a kandahári nagy öregek. Szívesen látna régi szakembereket a fegyveres erők kötelékében és ő kardoskodott az általános amnesztia mellett is.²² Külön csoportot alkotnak a helmandi ópium termelők.

1.3.2. A Haqqáni hálózat

A legradikálisabb, keményvonalas csoport. Jelenlegi vezetője Szirádsuddín Haqqáni, a Zadran törzs Mezi nemzetségéből származik. Csoportjuk az ő apja, Dzsáláuddín Haqqáni vezetésével 1970-ben a királyság elleni harc végett Paktia tartományban, a Ghilzái törzsszövetséghez²³ tartozó pastunokból alakult. Akkoriban a CIA által leginkább támogatott szervezet volt.²⁴ 1975-ben Zevak járás kormányzójának rezidenciája elleni sikertelen támadást követően Pakisztánba menekült, ahol

²¹ Omár molla barátja és harcostársa, aki 1963. szeptember 29-én született Uruzgan tartomány Deh Ravúd térségében Popolzaí törzsbeli Durráni pastun, a Szadozaí nemzetség Zerak klánjából. Az első tálib rezsim alatt Ním්රóz, majd Herát kormányzója volt, később a vezérkari főnök helyettese, majd a Quetta Súra tagja. Már 2004-ben, később 2009-ben is megkísérelt tárgyalásokba bocsátkozni a kabuli kormány képviselőivel a pakisztáni titkosszolgálat tudta nélkül, ezért 2010. február 11-én Karacsíban bebörtönözték. Nyolc esztendő telt el fogságban. Kiszabadulását követően a harmadik tálib emír Haibatullah molla helyettese, majd 2019 januárjától a tálib mozgalom dohai politikai irodájának élén állt, majd az amerikai kormány és az afganisztáni tálib mozgalom közötti tárgyalások vezetője. 2021 augusztusában konfrontációba keveredett Haqqáni embereivel, amelynek következtében csaknem életét veszítette.

²² Az alapítók: Mohamed Omár molla, Akhtar Manszúr molla, Haibatullah Akhundzáda molla, Szirádsuddín Haqqáni, a mozgalom másik helyettese, Abdul Gháni Barádar molla, a mozgalom helyettese, aki újjászervezte a tálibok katonai erejét, Abdul Qajjúm Zakí molla, Mohamed Hasszán Rahmáni, aki 2021. szeptember 7-től ügyvivő miniszterelnök, Ahmad Dzsán Mu'taszim, Mohamed Júnusz, Háfíz Abdul Madzsíd, Amír Khán Muttaqí, 2021. szeptember 7-től ügyvivő külügyminiszter, Abdul Dzsálíl, Abdul Latíf Manszúr, Abdul Razzáq Akhundzáda.

²³ A Ghilzái a keleti pastun törzsek konlomerátuma, az uralkodókat adó nyugati, Durráni törzsszövetség történelmi ellenlábasa. A keleti pastun törzsek kohézívabbak, mint a fragmentáltabb, gyengébb Durráni törzsek és a háborús évtizedekben is kevésbé foszladozott törzsi szerkezetük.

²⁴ COLL, 2004. 201-202. o.

a pakisztáni titkosszolgálat, az I. S. I. támogatását élvezte.²⁵ Ott, Akora Khattakban megalapította hírhedt szemináriumát, a Dár Ul-'Ulúm Haqqánijá-t.

A szovjetek elleni harc megszervezésekor, 1980-ban tagolódott be a *Hezb-i Iszlámi Maulavi* Júnusz Khálisz szervezetébe. 1995-ben csatlakozott a tálibokhoz Dzsáláluddín Haqqáni 1996–2001 között a tálib kormány törzsi- és határügyi minisztere volt. 2002-ben Karzaí miniszterelnöki posztot ajánlott fel neki, amit nem fogadott el.²⁶ 2018. szeptember 3-án bekövetkezett halálát követően fia, Szirádzsuddín Haqqáni áll a szervezet élén, aki a jelen tálib kormány ügyvivő belügyminisztere. Fegyveres konfliktusba került Berádar molla csoportjával, melynek következtében utóbbi megsebesült. A pakisztáni titkosszolgálat főigazgatója Faiz Hamíd vezérőrnagy 2021 szeptember 5-én villámlátogatást tett Kabulban, hogy megbékítse a két csoportot.²⁷

2001 után Paktia, Paktika és Khoszt térségében törzsi kötelékek mentén szerveződött. Négy komponensből áll: előbbieken kívül a *Hezb-i Iszlámi Khálisz* frakciójából leszakadtakból, akik részt vettek a szovjetek elleni harcban, emellett Észak-Vazirisztánban szakadár tálib csoportok, valamint külföldi harcosok is csatlakoztak hozzájuk.

Haqqáni volt az egyetlen tálib vezető, aki külföldi harcosokat vett be soraiba 1980-92 között,²⁸ ott harcoltak Abdullah Azam az *Al-Káida* alapítója és társai, csecsenek, a pakisztáni *Dzsais-i Mohammadi*, *Üzbegisztáni Iszlám Mozgalom*, a *Laskar-i Taiba*, és a *TTP (Tebrik-i Taliban-i Pakisztán)* valamint Gul Bahadur szervezeti tagjai.²⁹ 2001 decemberében ők segítették Bin Ládén szökését a Tora Borán át Pakisztánba.³⁰ A vezetés főleg a Haqqáni klán tagjaiból áll.³¹ Mintegy 12-15000 harcossal rendelkezik. A pakisztáni Miram Sah térségében Sarai Darpa Khel és Danda Darpa Khel térségében található kiképző táboraik.³²

²⁵ SIDDIQUI, 2011.

²⁶ SHAHZAD, 2004.

²⁷ DILAWAR, 2021.

²⁸ RASSLER – VAHID, 2011.

²⁹ RASSLER – VAHID, 2013.

³⁰ BERGEN, 2009.

³¹ GOPAL, 2010.

³² GOPAL, 2009.

Giustozzi szerint a Haqqáni hálózat Iránhoz is közel került. Az iráni kormány 2011-től a fegyverszállításon kívül az amerikaiak, illetve a határos folyón épülő gátak elleni merényleteket finanszírozott.³³

A Haqqáni hálózat képviselői tagadják a hálózat létezését. Azt állítják, hogy nem különböznek a táliboktól, akikhez 1995-ben csatlakoztak.

2016-ban Haqqániék egyesítették a különböző tálib frakciókat, és összebékeltették őket az *Al-Káida*val. 2015-ban a pakisztáni kormány betiltotta a Haqqáni hálózatot,³⁴ amelyet azonban az I. S. I. továbbra sem szűnt meg támogatni.

A hálózat tagjai kábítószer, fegyver- és embercsempészettel foglalkoznak. Ez a szervezet honosította meg a látványos öngyilkos merényleteket afgán földön. Az Egyesült Államok terrorszervezeteket tartalmazó listáján szerepel. 2020 júliusában egy ENSZ-jelentés tanúsága szerint az *Al-Káida* visszatért Afganisztánba, maga Zaváhíri is ott tartózkodik.³⁵

Fia Szirádzsuddín Haqqáni 2015-től Akhtar Manszúr molla tálib emír helyettese lett, 2021. szeptember 7-től pedig az ügyvivő tálib kormány belügyminisztere.³⁶

II. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK LEGHOSSZABB HÁBORÚJA

A 2001. szeptember 11-i merényletek ismét a magára hagyott, elfelejtett Afganisztánra irányították a nemzetközi közösség érdeklődését.

2001. szeptember 20-án George W. Bush elnök a Kongresszus előtt az *Al-Káidát* tette felelőssé a merényletekért, azt állítva, hogy ez a szervezet *“nagy befolyással bír Afganisztánban, és élvezi a tálibok támogatását.”*³⁷

Az amerikai kormányzat az *Al-Káida* vezetői kiadását, a fogvatartott külföldiek szabadon bocsátását, a külföldi diplomaták, újságírók, segélyszervezeti munkatársak védelmét, a terrorista kiképzőtáborok azonnali bezárását, a terroristák és támogatóik kiadását követelte, valamint az illetékes hatóságoknak annak lehetővé tételét, hogy az Egyesült Államok képviselői ellenőrizhessék a terrorista kiképzőtáborok felszámolását. Az ENSZ Biztonsági Tanács elítélte a tálibokat, de nem hatalmazta fel a tagországokat katonai beavatkozásra, ám ezt a NATO megtette szeptember

³³ GIUSTOZZI, 2020.

³⁴ MEHEREEN, 2015.

³⁵ DRESSLER, 2010.

³⁶ WHAT IS THE HAQQANI NETWORK WHICH IS LINKED TO AL-QAEDA? 2021.

³⁷ BASIT, 2020. 8-14. o.

12-én az 5. cikkely alkalmazásával.³⁸ A tálib rezsim pakisztáni nagykövete bizonyítékot kért, megjegyezve, hogy a Világkereskedelmi Központ 4000 beavatott dolgozója aznap nem ment munkába, akiket zsidóknak aposztrofált.³⁹ Október 4-én a tálibok hajlandók lettek volna Bin Ládent kiadni Pakisztánnak, amennyiben nemzetközi bíróság elé állítják, ám az Egyesült Államok ezt visszautasította.⁴⁰

Október 7-én kezdődtek a bombázások. Egy hét elteltével, október 14-én a tálibok a bombázások leállítása fejében késznek mutatkoztak Bin Láden kiadására, ha az amerikaiak bizonyítékokat mutatnak be arra vonatkozóan, hogy köze van a szeptember 11-i merényletekhez.⁴¹ Az amerikaiak visszautasították az ajánlatot, és folytatták a hadműveleteket.

A *CLA Special Activities Division* lépett először afgán földre, csatlakozva az *Északi Szövetség* erőihez. Őket követték a különleges műveleti erők a *Special Operation Forces*. Az amerikai hadtörténelemben először ők álltak a hadműveletek élén, a légierő és a haditengerészet támogatásával. A szárazföldi műveleteket az *Északi Szövetség* csapatai végezték.

November 9-én Dosztum és Atta Núr csapatai bevonultak Mazar-i Sarífba, 2001. november 13-án Bismillah és Fahím csapatai Kabulba, és Dzsalálábádot is kiürítették a tálibok. November végén a *Súra-i Nizár* kötelékében harcoló Daúd tábornok tadzsikokból álló csapatai elfoglalták Kunduzt, és a pakisztáni légihíd menekítette ki a tálibokat gilgiti és csitráli bázisokra. Végül december elején a tálibok feladták Kandahárt és szétszéledtek, anélkül, hogy megadták volna magukat.

2001. december 5-7-én ült össze a Bonni Konferencia, ahol ideiglenes kormány alakult Hamid Karzaí vezetésével. A tálibokat és a Nadzsíbullah rezsim kormányzáshoz értő szakembereit egyaránt kihagyták a tárgyalásokból.

A szétszéledő tálibok 2001-től felkelő csoportként folytatták harcukat a koalíciós erők ellen. 2003-tól már megmutatkoztak a bonni döntések negatív következményei. 2004-től Omár molla felkelést hirdetett a „*megszállók*,” a koalíciós erők ellen. 2006-ban Lakhtar Brahimi, az UNAMA vezetője már úgy fogalmazott, hogy a tálibok kihagyása a bonni konferenciából „*a mi eredendő bűnünk volt*”.⁴² 2007 májusában, a helmandi

³⁸ TALIBAN WILL TRY BIN LADEN IF THE U. S. PROVIDES EVIDENCE, 2001.

³⁹ WRIGHT, 2006.

⁴⁰ SMITH, 2012.

⁴¹ DORRONSORO, 2009

⁴² ODI, 2018.

fegyveres ellenállás vezetője, Dadullah molla meggyilkolását követően megromlott a tálibok viszonya Pakisztánnal. 2009-ben már készek mutatkoztak garanciákat adni, hogy nem engednek támadásokat területükről harmadik ország ellen.⁴³

2014. december 28-án a NATO befejezte az ISAF műveleteket, és a konfliktus lezárására a katonai erő helyett a diplomáciai erőfeszítésekre összpontosítottak. A tálibok ezt kihasználták, és 2016 júliusában már az ország területének mintegy 20 százalékát tartották ellenőrzésük alatt Helmand bázissal.⁴⁴

A harcot pakisztáni tanácsadók irányították. Soraikban külföldi harcosok, állítólag *Al-Káida* egységek is harcoltak, amit a tálibok tagadtak.⁴⁵

III. A TÁLIBOK NEMZETKÖZI KAPCSOLATAI

3.1. Egyesült Államok

2009-től az amerikai kormányzat a tálibokkal szemben jutalmat ígért átálló tálib harcosoknak. 2010-ben az afgán kormány felvette a kapcsolatot Barádar mollával. 2010-ben az Obama-adminisztráció kifejezte tárgyalási készségét a tálibokkal. 2013-ban Dohában tálib politikai iroda nyílt. 2015 júliusában Pakisztánban történtek az első, közvetített tárgyalások az afgán kormány képviselői és a tálibok között, de utóbbiak nem sok hajlandóságot mutattak tárgyalni *“a megszállók bábjaival”*. 2018. február 27-én Gháni elnök egyoldalú békeajánlatot tett, amit a tálibok nem fogadtak el. 2018-ban hivatalosan is megkezdődtek a 18 hónapig tartó tárgyalások Dohában az amerikai kormányzat képviselői és a tálibok között. 2020. február 29-én ugyanott az amerikaiak aláírták a tálibokkal az országból való szabad kivonulásról szóló megállapodást.

Míg a dohai egyezmény és a koalíciós erők kivonása között eltelt másfél év során a tálibok kidolgozták stratégiájukat, az afgán kormány semmiféle stratégiai vízióval nem rendelkezett önmaga túlélésére vonatkozóan sem. A kormányzat kártyavárként való összeomlása elsősorban nem a hírszerzés kudarcának volt köszönhető, hanem a legkedvezőbb forgatókönyvben való vakhitnek. Ez ellentétben áll a Nadzsíbullah

⁴³ ZAHID, 2007.

⁴⁴ SHAHZAD, 2016., UNAMA, 2016.

⁴⁵ STENENSEN, 2017. 139. o.

rezsimek a szovjet csapatkivonás utáni kitartásával, amelynek erői hősiiesen védték a szovjet csapatkivonulást követően Dzsalálábádot az *Al-Káida* és a pakisztáni erők támadásával szemben, majd a maguk lábán állva évekig kitartottak. A rezsim bukását végül 1992 áprilisába sem a szovjet fegyverszállítások elzárása okozta, hiszen még évekre elegendő fegyverek voltak, hanem belső árulás.⁴⁶

Az amerikai kormányzat a dohai egyezmény megkötésével és a csapatkivonásig eltelt időszakban gyakorlatilag nemcsak ellenségét erősítette, hanem szövetségését gyengítette, erodálva a kormányerők önbizalmát, harci morálját. Ezzel szemben a Szovjetunió a szovjet csapatkivonás 1989. február 15-i befejezését követően is folytatta az afgán erők kiképzését, korszerű fegyverekkel, Luna és Oregon, majd 1989 elejétől Scud rakétákkal történő felszerelését, lőszerrel, alkatrész-utánpótlással és üzemanyaggal való ellátását. Dzsalálábád védelme megmutatta az egész világnak a kormányerők magas harci morálját.⁴⁷

3.2. A feketelista

1998 és 2011 között az ENSZ, Kanada, Törökország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán a tálib mozgalmat a terrrorszervezetek listájára tette, míg más országok, így az Egyesült Államok egyes vezetőiket helyezte feketelistára.

3.3. Pakisztán

Pakisztánnak a tálibokkal kapcsolatos érdekei és motivációi homlok-egyenest különböznek Iránétól. Pakisztán egy, geopolitikai megfontolásból mindmáig nem túl erős, de egységes, és Iszlámábáddal baráti kabuli kormányzatban, az ország területi integritásában és egyben tartásában érdekelt. 1996-2001 között csak Pakisztán, az Egyesült Arab Emírségek és Szaúd-Arábia ismerte el a tálibok államát. Ezúttal azonban egyik ország sem siet az elismeréssel. A világ többi része a Rabbáni-kormányt tekintette az afgán nép képviselőjének, noha jogilag az sem rendelkezett legitimitással.

A pakisztáni közvélemény a tálibokat „*az imperialisták és istentelen bábkormányaik*” elleni harc hőseinek tekinti, akik felszabadították az afgán

⁴⁶ TOKHÍ, 2021. 284. o.

⁴⁷ KATONA, 2014. 73-91.o.

népet az idegenek igája alól. Számos tálib Pakisztánban talált menedéket, újjászerveződési lehetőséget, kiképzést, logisztikai segítséget kaptak pakisztáni tanácsadók segítettek őket. Ennélfogva Pakisztánnak meghatározó szerepe van a tálibok 2021-es győzelmében.

Ám ez kétélű kardnak bizonyulhat az iszlamabadi kormányzat számára. A pakisztáni tálib mozgalom, a *Tebrik-i Talibán-i Pakisztán* komoly veszélyt jelent a pakisztáni kormányzatra.

A másik ellentét a tálibok pastun nacionalista attitűdjeiben rejlik, akik ugyanis nem ismerik el államhatárnak a Durand-vonalat. A Durand-vonal pakisztáni részről kerítéssel való körülkerítése a tálibok részéről számos helyen heves ellenállásba, fegyveres összetűzésekbe torkollik.

3.4. A közép-ázsiai posztszovjet köztársaságok

Kapcsolatukat a tálibokkal a pragmatizmus és az aggodalom kettősége jellemzi. A TAPI-földgáz vezeték megépítésében, illetve a regionális kereskedelemben érdekelt Türkmenisztán és Üzbegisztán jó kapcsolatokra törekszik velük, Tádzsikisztán a tálibok ellenzékét támogatja, így már az első tálib uralom alatt is otthont adott Rabbáni és Maszúd ellenzéki kormányának. A tádzsikisztáni Kulábban az *Északi Szövetség* katonai bázissal rendelkezett, miután előbbieket közvetítették a tádzsikisztáni polgárháború lezárásában. Kazahsztán és Kirgizisztán az Európai Biztonsági és Együttműködés Szervezetének (EBESZ) aggályait osztja abban a tekintetben, hogy a táliboknál jelen lehetnek a térséget destabilizálni szándékozó szélsőséges muszlim szervezetek. Kazahsztán befogadta az UNAMA-t.⁴⁸

3.5. Szaúd-Arábia

Az iráni-szaúdi regionális vetélkedés *proxy* harcainak kontextusában Szaúd-Arábia kezdetben támogatta a tálibokat, ez a támogatás azonban törekeny volt Bin Láden afganisztáni jelenléte miatt, valamint Turki herceggel, a szaúdi titkosszolgálat fejével bekövetkezett kenyértörés és egyéb okok miatt is. Ma már erre árnyékot vet a deóbandí-vahhábi ellentét is.

⁴⁸ *United Nations' Assistance Mission to Afghanistan*. Katonai, politikai, segélyezési és igazgatási osztálya van. 2021. augusztus 15-ig Kabulban székelt. Az ENSZ főtitkára afganisztáni különmegbízottjának segítő missziója, amely 2022-ben alakult az UNSMA, az ENSZ főtitkárának különleges missziója utóda gyanánt alakult, amely az első tálib uralom éve alatt a pakisztáni Pesávarban tevékenykedett.

Noha mindkettő puritanista-fundamentalista mozgalom, jelentős tekintetben különböznek egymástól. A hanafi szunnita többségű Afganisztánban a vahhábi irányzatnak Abdul rabb Raszúl Szajjáf Szajjáf korlátozott számú hívein túlmenően nincs sok követője.

Ma már a katari-szaúdi ellentétek is beárnyékolják a Katarral jó kapcsolatokat ápoló tálib mozgalom és a Királyság kapcsolatait.

3.6. Katar

2013. január 20-án nyílt a tálibok politikai irodája Katarban. Hatalomra kerülésük idején fő evakuációs csatorna, jelenleg logisztikai csatorna gyanánt szolgál.

3.7. Irán

Irán – Pakisztánnal ellentétben – Afganisztán szétesésében érdekelt. A tálibok első kormányát ellenséges államnak tekintette, 1998-ban majdnem háborúba lépett velük. 1998-ban, Mazár-i Saríf elfoglalását követően, amikor a tálib csapatok lemészárolták az iráni konzulátus diplomatáit, Irán kétszázézeres csapatmozgósítást hajtott végre az afgán határ mentén. Teherán támogatta a tálib rezsim megdöntését, 2001-ben titkosszolgálati információkkal látta el az amerikaiakat a tálib állásokról, illetve összekötötte őket – Oroszországhoz hasonlóan – az *Északi Szövetség* erőivel. Később változott a helyzet. Mind a Bin Láden család számos tagjának és más *Al-Káida* vezetőinek, mind Gulbuddín Hekmatjárnak, sőt tálib vezetőknek is menedéket nyújtott⁴⁹, és legalább 2010 óta fegyverekkel is támogatta a tálib ellenállást,⁵⁰ míg 2016-ban a második tálib emír, Akhtar Manszúr molla Iránból visszatérve lett drón támadás áldozata. Irán publikusan azonban a tálibok elleni Nemzeti Ellenállás Frontját támogatja, és tartózkodik a diplomáciai elismeréstől, bár 2022 áprilisától a tálib rezsim diplomatái dolgozhatnak a teheráni afgán nagykövetségen.

2022. január 9-10-én tálib küldöttség látogatott Teheránba külügyminiszteri szinten. Az iráni fél a diplomáciai elismerés feltételül azt szabta, hogy a tálibok vegyék be a kormányba az iráni Mashadban tartózkodó

⁴⁹ GOHEL, 2010.

⁵⁰ IRAN BACKS TALIBAN WITH CASH AND ARMS, 2015., MAJIDYAR, 2017.

Ismáíl Khánheráti hadurat, és Ahmad Maszúdót Abdul Ghafúr Livál helyett nevezzék ki nagykövetté Abdul Qajjúm Szulejmánit, Iszmáíl fivérét és erősítsék meg a Helmand folyó vízmegosztásáról szóló 1972-es egyezményt. Minderre az afgán fél nem volt hajlandó. Irán az egyetlen ország, amely területén engedélyezi az emigráns tálibellenes politikusok tevékenységét.⁵¹

3.8. Kína

Afganisztán Kína nagyszabású infrastrukturális projektjeinek részét képezi. Peking támaszpontot létesített afgán területen a Pamírban a Vakhan völgyében, amelynek védelmében a Karakoramba vezető utat szeretné bővíteni, és Afganisztánon keresztül szárazföldi utat biztosítani magának Irán és Törökország irányába; ugyanis az Indiai-óceánon problémái vannak az amerikai jelenléttel, és a beludzsisztáni instabilitás miatt a pakisztáni Gvadar mélytengeri kikötőjének gigaprojektje sem váltotta be a hozzáfűzött reményeket.

Kína szeretné kitölteni az amerikaiak és szövetségeseik távozásával Afganisztánban keletkezett vákuumot, ugyanakkor tart az olyan radikális iszlám szervezetek, mint a *Kelet-Turkesztáni Iszlám Mozgalom* és az *Üzbejisztáni Iszlám Mozgalom* harcosainak jelenlététől a térségben.⁵²

3.9. Oroszország

Oroszországot aggasztotta a NATO afganisztáni jelenléte, ezért legalább 2015 óta támogatja az afganisztáni tálibokat, nemcsak diplomáciai úton, hanem fegyverrel is.⁵³ Ezt a vitatott ténytet számos forrás alátámasztja. Oroszország gazdasági beruházásokat szeretne eszközölni Afganisztánban. Noha Oroszország nem részesítette diplomáciai elismerésben az afganisztáni tálibok ideiglenes kormányát, tálib misszióvezető kezdte meg munkáját Moszkvában ügyvivői szinten, akinek nem kell *agreement*.

⁵¹Az Egyesült Arab Emírségek, Törökország és Tádzsikisztán kifejezetten megtiltotta afgán emigránsok politikai szervezkedését területén.

⁵²FENG, 2021.

⁵³SAVAGE, SCHMITT, SCHWIRTZ, 2020., AZAMI, 2018., RAMANI, 2021., KOFMAN, STEIN, SUN, 2021., GUL 2021.

Élénk nemzetközi kapcsolatai, érzékeny geostratégiai fekvése, nyersanyagokban gazdagsága, az új hidegháborús nemzetközi konfrontáció mind arra mutatnak, hogy Afganisztán továbbra is a nemzetközi érdeklődés keresztútjében marad.

IV. BONNTÓL DOHÁIG - KONFERENCIÁK CSAPDÁJÁBAN

4.1. A bonni konferencia „eredendő bűne”

2021-ben az új kormány nem az emberek választása volt, akárcsak 2001-ben a rossz emlékű hadurak és belföldi tapasztalattal nem rendelkező, évtizedek óta külföldön élő politikusok importálása a hatalomba, akiknek többsége az afgán társadalom legnagyobb része által nem képviselt bonni konferencia választott meg. Ebből kihagyták a tálibokat és az 1992-ig kormányzó szakembereket, akik támogatottsággal és legitimációval rendelkeztek.

4.2. A dohai megállapodás

A Pentagon 2007 óta kereste a megbékélést a tálibokkal;⁵⁴ akikkel több sikertelen próbálkozást követően 2009-ben felvették a kapcsolatot Barádar molla révén,⁵⁵ akit ezután nyolc évre bebörtönöztek a pakisztáni hatóságok. Ezt követően a tárgyalások megszakadtak.⁵⁶ Végül tizennyolc hónapon keresztül zajló tárgyalásokat követően 2020. február 29-én Dohában az amerikai kormány részéről Zalmay Khalilzád kormány megbízott, a tálibok részéről a pakisztáni börtönből kiengedett, immár főtárgyaló Barádar molla által – Mike Pompeo amerikai külügyminiszter jelenlétében – aláírásra került a *Megállapodás a békekötésről Afganisztánban* néven elhíresült egyezmény, amely első két részét tartalmazta egy „átfogó béke megállapodásnak” amely végül nem született meg, hanem csupán a kivonulási stratégiáról szólt, nem a politikai rendezésről.

Az egyezmény garanciák biztosítását, megerősítő mechanizmusokat, menetrend kialakítását rendelte el: „*az Egyesült Államok és szövetségesei, valamint*

⁵⁴ PENTAGON SEES RECONCILIATION WITH THE TALIBAN, 2009., TISDALL, MCASKILL, 2010.

⁵⁵ FARMER, 2010.

⁵⁶ DEAN, 2011.

*az összes koalíciós partner kötelezettséget vállalnak a katonák mellett a nem-diplomata státuszú civileket is beleértve, biztonsági magáncégek, kiképzők, tanácsadók és mindennemű támogató szolgáltatás kivonására Afganisztánból.*⁵⁷

Kilátásba helyezték, hogy garanciák, megerősítő mechanizmusok kidolgozásával megakadályozzák, hogy felhasználják a tálibok, az *Al-Káida* vagy bármely egyéb csoport vagy egyén Afganisztán területét az Egyesült Államok és szövetségese elleni támadáshoz, de megegyezés végül nem történt erről.

Ez a megállapodás nem tisztázta továbbá, hogy mi történik a 2014 októberében aláírt, az afgán és az amerikai kormány által bilaterális biztonsági megállapodással.

Ehhez járult a 2019-es, csalásokkal terhelt elnökválasztás botránya, ami teljes érdektelenségbe fulladt. Mindössze a lakosság 9 százaléka voksolt, viszont mindkét jelölt Gháni és Abdulla is győztesnek kiáltotta ki magát. Február 26-áról az elnöki beiktatást elnapolták a dohai megállapodás hatályba lépését követő napra március 9-ére, amelyből majdnem kettős beiktatás lett. Mivel az állandó tűzszünet nem szerepelt feltétel gyanánt, a tálibok csak a szövetségeseiket nem támadták, az afgán erőkre minden korábbinál erősebb csapásokat mértek.

Az afgánközi béketárgyalásokat a dohai egyezmény értelmében március 10-én kezdték volna el, ám a tálibok vonakodtak közvetlen tárgyalásokba bocsátkozni a „bábkormány” képviselőivel. A tálibok kötelezettsége a második pontban foglaltakon kívül csak arra terjedt ki, hogy a szabadon engedett tálib foglyok ne térjenek vissza a harcmezőkre, ám szinte mind a 7000 fogoly hamarosan ott kötött ki. A tálibok mindössze arra vállaltak kötelezettséget, hogy megakadályozzák a külföldi harcosok toborzását, kiképzését, a számukra való adománygyűjtést területükön, de kiűzésükre nem.

Az amerikai fél kötelezettsége jelentősebb volt: közre kellett működnie az 5000-5000 fős fogolycserében és 2020. május 29-ig fel kellett volna oldania a tálibokkal kapcsolatos szankciókat, pozitív kapcsolatokat és gazdasági együttműködést kellett volna kialakítania velük. Az amerikai kormány megígérte, hogy Afganisztán belügyeibe nem fog beavatkozni, továbbá az ENSZ Biztonsági Tanács jóváhagyását megszerzi a dohai megállapodást illetően.

⁵⁷ RUTTIG, 2021.

A dohai megállapodás a gyakorlatban békeegyezménynek álcázott kivonulási egyezmény volt az Egyesült Államok kormányzata és az afganisztáni tálib mozgalom között. A megállapodás nyilvánosan mindössze négy pontot tartalmazott – a tárgyalási elv az volt, hogy mindenről megállapodnak ezek közül, vagy semmiről sem. A megállapodás értelmében az amerikai csapatkivonás ütemét meg kellett határozni. Az első ütem feltétel nélküli, csak a második és az utolsó fázis volt feltételhez kötött. 135 nap múlva, 2020 július közepére 8600 főre tervezték csökkenteni az amerikai csapatok létszámát. Ezzel párhuzamosan a szövetséges erőket NATO bázisokról is fokozatosan kivonták. Az afgán kormánnyal kötött megállapodás ugyanazokat a pontokat tartalmazta, valamint bizalomépítő intézkedéseket írt elő, fogolycserét és a tálibok levételét az ENSZ szankciók listájáról. E megállapodás szerint az Egyesült Államok kormányzata kötelezi magát, hogy a jövőben nem vet be katonai erőt Afganisztánban, ám ha az afgán állam kéri, továbbra is fellép az *Al-Káida* vagy az *Iszlám Állam* ellen. Gyengítette az afgán kormány pozícióját, hogy a csapatkivonás nem kötődött a béke megállapodás véglegesítésének feltételéhez és nem szánt közvetlen szerepet a kormánynak a jövőben, csak „*az afgán felek*” között vázolt fel párbeszédet. A legnagyobb hátrány, hogy a dohai egyezmény csak az amerikaiakat és a szövetségeseket védte, az afgán lakosságot, kormányt és fegyveres erőket nem. Az egyezmény a következőket tartalmazta: az amerikai és NATO csapatok Afganisztánból történő kivonását, a tálibok ígéretét, miszerint megszakítanak mindennemű kapcsolatot az *Al-Káidával*, nem engednek be külföldi terrorszervezeteket területükre és nem tesznek lehetővé onnan támadásokat más ország ellen, valamint 5000 tálib fogoly feltétel nélküli kiengedését az afgán kormány börtöneiből. Utóbbit az afgán kormány, amely nem volt a megállapodás részese, ellenezte. 2020. szeptember 12-én kezdődtek közvetlen tárgyalások a tálibok és a Gháni-kormány képviselői között, ám sok eredményre nem vezettek.

A dohai megállapodás Gháni technokratáinak kizárásával a tálibok és a hadurak szövetségét akarta létrehozni az utóbbiak befagyasztott számláinak feloldása fejében – köztük olyanokét is, akik ellen büntetőeljárás zajlik az Egyesült Államokban, illetve beutazási tilalmi listán szerepelnek.⁵⁸ 15 fős listát adtak át az amerikaiak, akiknek a kormányzásba bevonását követelték a táliboktól a diplomáciai elismerés és a Gháni-kormány által

⁵⁸ Ezek Atta Núr, Iszmáil Khán, Dosztum fia Bator Dosztum, Júnusz Qánúni, Mohaqqiq, Khalilí, Abdullah, Szajjáf, Hamid Karzaí, Szima Szamar, Gulbuddín Hekmatjár többek között. Interjú Sahabuddín Delávar ügyvivő tálib bányászati és olajipari miniszterrel.

amerikai bankokban elhelyezett állami pénzek befagyasztásának feloldása fejében. Ennek egyenes következménye lett volna az ország széthullása.

Az amerikai kormányzat, a világon a legnagyobb katonai erővel rendelkező globális hatalom, a vezetésével létrehozott afgán kormány megkerülésével tárgyalásokba bocsátkozott egy, általa terroristának elismert nem-állami szereplővel. A tárgyalások 18 hónapja, az azóta eltelt idő során folyamatosan romlott a fegyveres erők és az államapparátus morálja, és bekövetkezett totális eróziója. Ismételten hangsúlyozzuk, hogy ez nem pár hetes, de több éves folyamat volt.

KONKLÚZIÓ

A tálib mozgalom és az Egyesült Államok afganisztáni háborúinak történetének vizsgálatából, és a szerző véleménye szerint hibás „békeegyezmények” elemzéséből a következő tanulságok szűrhetők le.

Míg az afgánok 2001-ben örömet éreztek a tálibok veresége felett, most pesszimisták. A régi patrónusi hálózatok és szervezeti struktúrák tovább éltek. Ez a fegyveres erőket is jellemezte az eltelt húsz évben a professzionalizmus rovására. Az államnak nem volt szüksége önálló bevételekre, mert azokat az óriási nemzetközi segélyek biztosították, amelyek korrupciós csatornákon keresztül a tényleges hasznosulás előtt elvesztek. Infrastrukturális beruházások a Karzai-kormány idején nem történtek, a korrupt vezetők és az állampolgárok között függés nem alakult ki.

2001-ben is a rendszerszintű gondok ellenére a lakosság körében óriási vágy volt a békére. Ezt a lehetőséget a táliboknak a politikai rendezésből való kizárásával, az etnikai viszonyokba való durva beavatkozással, a húszéves háború ellentmondásaival tönkretették. 2021-ben a Ghaní kormány veresége elkerülhetetlen volt és visszafordíthatatlannak tűnt. Omár molla felajánlotta, hogy a tálibok megadják magukat, amit nem fogadtak el,⁵⁹ a tálibok hazamentek, hogy békében éljenek, vagy átmentek Pakisztánba azzal a szándékkal, hogy biztonsági garanciákat kapjanak az új kormányzattól. Az üzbég, tadzsik és hazara hadurak pastun közösségeket vettek célba. Mindezt büntetlenül teheték, mind katonai, mind politikai téren elharapózott a büntetlenség kultúrája, amelyet a 2005-ös parlamenti választásokat követően megalakult parlament 2007-ben törvényerőre emelt.

⁵⁹ KNOWLTON, 2001.

A tálibok fokozatos erőre kapását a fentiekén kívül nagy mértékben elősegítették az amerikai politikai stratégia árnyékában hozott, gyakran változó és át nem gondolt katonai döntések, a koalíciós erők hibái.

Ami némi optimizmusra ad okot ad, azok a tálibok nemzetközi kapcsolatait, akik a közhiedelmek ellenére nem élnek elszigeteltségben. Noha mindezidáig hivatalosan egyetlen ország sem részesítette őket diplomáciai elismerésben, mégsem fordul el tőlük a világ. Geostratégiai pozícióik okán a megújult "Nagy Játzsma", geopolitikai vetélkedésének fontos szereplői. Bár a hatalomra kerülésük óta eltelt időszakban eddig erre kevés hajlandóságot tanúsítottak, előbb-utóbb mégis alkalmazkodniuk kell a nemzetközi szereplőkhöz.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AFGHANISTAN (2018). Letöltés helye: <https://www.c-r.org/accord/afghanistan/lessons-bonn-victors%E2%80%99-peace>
(Letöltve: 2022.05.31.)
- AFGHANISTAN ANALYSTS NETWORK (2017). The Non-Pashtun Taliban in the North: A Case Study from Badakhshan. Letöltés helye: <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/the-non-pashtun-taliban-of-the-north-a-case-study-from-badakhshan/>
(Letöltve: 2022.05.31.)
- AZAMI, DAWOOD (2018). Is Russia arming the Afghan Taliban?, BBC News. Letöltés helye: <https://www.bbc.com/news/world-asia-41842285>
(Letöltve: 2022.05.31.)
- BASIT, ABDUL (2020) The U. S. -Taliban Deal and Expected U. S. Exit from Afghanistan Impact on South Asian Military Landscape, Counter Terrorist Trends and Analyses, Nany and Technological University Singapore, International Centre of Political Violence and Terrorism Research 12 (4) 8-14.
- BERGEN, PETER (2009). The Battle for Tora Bora: Bin Laden's Escape, The New Republic
- BOKHARI, KAMRAN - SENZAI, FARID (eds) (2013). Reject or Islamists: The Taliban and Nationalist Jihadism. Political Islam at the Age of Democratization. New York, Palgrave Macmillan, 119-133.
- BOYCE, GEORGE D. (1999). From Assaye to Assaye: Reflections on British Government, Force and Moral Authority in India, Journal of Military History, LXIII. 643-69.

- COLL, STEVE (2004). *Ghost Wars*, New York, Penguin, 201-202.
- DAVIS, ANTHONY (1998). *How the Taliban became a military force?*, W. Maley (ed) *Fundamentalism reborn?*, London
- DEAN, NELSON (2011). *Secret peace talks with Taliban collapsed over leaks*, The Telegraph. Letöltés helye: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/8693247/Secret-peace-talks-between-US-and-Taliban-collapse-over-leaks.html> (Letöltve: 2022.05.31.)
- DEOBANDI ISLAM (2001). *The Religion of the Taliban*. U.S. Navy Chaplain Corps, 15. October 2001
- DILAWAR, ISMAIL (2021). *Pakistan's Spy Chief Visits Kabul for Meeting With Taliban*. Letöltés helye: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-09-05/pakistan-s-spy-chief-visits-kabul-for-meeting-with-taliban> (Letöltve: 2022.05.31.)
- DORRONSORO, GILLES (2009). *The Taliban's Winning Strategy in Afghanistan*, Carnegie Endowment for Peace. Letöltés helye: https://carnegieendowment.org/files/taliban_winning_strategy.pdf (Letöltve: 2022.05.31.)
- DRESSLER, JEFFREY (2010). *The Haqqani Network, A Strategic Threat*, Insitute for the Study of War
- FARMER, BEN (2010). *Hamid Karzai held secret talks with Mullah Baradar*, The Telegraph, London
- FARMER, BEN (2011). *America has opened peace talks with Taliban says Afghan President Hamed Karzai*, The Telegraph, London
- FENG, EMILY (2021). *Here's what a Taliban-controlled Afghanistan may mean for China*. Letöltés helye: <https://www.npr.org/2021/08/23/1029622154/heres-what-a-taliban-controlled-afghanistan-may-mean-for-china?t=1642077551188> (Letöltve: 2022.05.31.)
- GIUSTOZZI, ANTONIO (2004). *The demodernization of an army: Northern Afghanistan 1992-2001*, *Small Wars and Insurgencies*
- GIUSTOZZI, ANTONIO (2019). *Decoding the new Taliban: Insights from the Afghan field*. Columbia University Press
- GIUSTOZZI, ANTONIO - FRUD, BEZHAN (2020). *Iranian Links: New Taliban Splinter Group Emerges that Opposes U. S. Peace Deal*. Letöltés helye: www.rfer.org (Letöltve: 2022.05.31.)
- GOHEL, SAJJAN H. (2010). *Iran's Ambitious Role in Afghanistan' CT Sentinel March 2010 Vol. 3, Issue 3.*

- GOPAL, ANAND – MAHSUD, MANSUR KHAN – FISHMAN, BRIAN (2010). Inside the Haqqani Network, Foreign Policy. Letöltés helye: <https://foreignpolicy.com/author/anand-gopal-mansur-khan-mahsud-brian-fishman-june-3-2010/> (Letöltve: 2022.05.31.)
- GOPAL, ANAND (2009). The most deadly U.S. foe in Afghanistan, Christian Science Monitor
- GUL, AWAZ (2021). Moscow hosts international talks with Taliban to discuss Afghan crisis. Letöltés helye: <https://warontherocks.com/2021/08/after-withdrawal-how-china-turkey-and-russia-will-respond-to-the-taliban/> (Letöltve: 2022.05.31.)
- HAQQANI NETWORK DENIES LINKS WITH I.S.I. (2021). The Express Tribune Agence France
- INTERJÚ HAMDULLAH MOHIBBAL VOA DARI (2021). Letöltés helye: <https://www.facebook.com/voadari/videos/611551793603961> (Letöltve: 2022.05.31.)
- IRAN BACKS TALIBAN WITH CASH AND ARMS (2015). The Wall Street Journal. Letöltés helye: <https://www.wsj.com/articles/iran-backs-taliban-with-cash-and-arms-1434065528> (Letöltve: 2022.05.31.)
- JACKSON, ASHLEY – AMIRI, RAHMATULLAH (2019). Insurgent's Bureaucracy how the Taliban makes policy, Peaceworks, Washington D.C. United States Institute of Peace. Letöltés helye: <https://www.usip.org/publications/2019/11/insurgent-bureaucracy-how-taliban-makes-policy> (Letöltve: 2022.05.31.)
- JALALI, ALI AHMAD (2002). Rebuilding Afghanistan's National Army, Perimeters, 72-86.
- KATONA MAGDA NASRIN (2014). Az Al-Káida első csatája: A dzsalálábádi csata máig ható tanulságai Hadtudomány, 2014/1-2. 73-91. Letöltés helye: https://www.mhht.eu/hadtudomany/2014/1-2/2014_1_2_8.pdf (Letöltve: 2022.05.31.)
- KNOWLTON, BRIAN (2001). Rumsfeld rejects plan to allow Mullah Omar to live in dignity. Taliban fighters agree to surrender Kandahar”, International Herald Tribune
- KOFMAN, MICHAEL - STEIN, AARON, SUN, YUN (2021). After withdrawal, how China, Turkey and Russia will respond to the Taliban, War on the Rocks. Letöltés helye: <https://warontherocks.com/2021/08/after-withdrawal-how-china-turkey-and-russia-will-respond-to-the-taliban/> (Letöltve: 2022.05.31.)

- MAJIDYAR, AHMAD (2017). Top Afghan military official: We have evidence Iran provides weapons to Taliban, MEI 75. Letöltés helye: <https://www.mei.edu/publications/top-afghan-military-official-we-have-evidence-iran-provides-weapons-taliban> (Letöltve: 2022.05.31.)
- MEHREEN, ZAHRA MALIK (2015). Pakistan bans Haqqani Network after security talks with Kerry, Reuters. Letöltés helye: <https://www.reuters.com/article/us-pakistan-militants-haqqani-idUSKBN0KP1DA20150116> (Letöltve: 2022.05.31.)
- MOHIB INTERJÚ (2022). Deutsche Welle. Letöltés helye: <https://www.dw.com/ps/taliban-qatar-turkey-kabul-airport/a-60597314?fbclid=IwAR1m5TYrv-t23O-JEv8OghvGyfT-gkppnHKyyQoUfLzV7yjXWCCchRPdJo> (Letöltve: 2022.05.31.)
- MOJ. MOHAMMAD (2015). The Deoband Madrasah Movement: Countercultural Trends and Tendencies, Anthem Press
- ODI (2001) Taliban will try Bin Laden if the U.S. provides evidence. The Guardian
- ODI (2002). Lessons from Bonn: The victors' peace? Letöltés helye: <https://odi.org/en/publications/lessons-from-bonn-the-victors-peace> (Letöltve: 2022.05.31.)
- RASHID, AHMED (2000). Taliban: Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia, Yale University Press
- RASSLER, DON, VAHID, BROWN (2013). Fountainhead of Jihad: The Haqqani Nexus 1973 -2012, Hurst Publisher, London
- RASSLER, DON, VAHID, BROWN (2011). The Haqqani Nexus and the Evolution of Al-Kaeda, Harmony Program Combating Terrorism Center
- RAMANI, SAMUEL (2021). Russia and the Taliban: Perspective partners?, RUSI. Letöltés helye: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/russia-and-taliban-prospective-partners> (Letöltve: 2022.05.31.)
- ROGGIO, BILL (2021). "Taliban squeezes Afghan government by seizing key border towns," FDD 's Long War Journal
- RUTIG, THOMAS (2021). „From Doha to Peace? Obstacles rising in the way of intra-Afghan talks”. Letöltés helye: <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace-from-doha-to-peace-obstacles-rising-in-the-way-of-intra-afghan-talks/> (Letöltve: 2022.05.31.)
- SAVAGE, CHARLIE, SCHMITT, ERIC, SCHWIRTZ, MICHAEL (2020). „Russia secretly offered bounties to kill U. S. troops, intelligence says” The New York Times. Letöltés helye:

<https://www.nytimes.com/2020/06/26/us/politics/russia-afghanistan-bounties.html> (Letöltve: 2022.05.31.)

SIDDIQUI, ABUBAKR (2011), “Questions Raised About Haqqani Network’s Ties with Pakistan”, International Relations and Security Network

SHAHZAD, SYED SALEEM (2004). “Through the eyes of the Taliban”, Asia Times

SHAHZAD, SYED SALEEM (2016).”Hello Al Qaeda, goodbye America”, Asia Times

STENENSEN, ANNE (2017). Al-Qaeda in Afghanistan, Cambridge University Press

SOMMERLAD, JOE (2021). What is the Haqqani network which is linked to al-Qaeda?, The Independent. Letöltés helye:

<https://www.independent.co.uk/asia/south-asia/haqqani-network-afghanistan-taliban-husain-haqqani-b1915556.html> (Letöltve: 2022.05.31.)

TISDALL, EWEN – MCASKILL, SIMON (2010). „White House shifts Afghanistan strategy towards talks withT aliban”, CNN

UNAMA (2016). Report on the protection of civilians in armed conflict.

Letöltés helye: <https://unama.unmissions.org/protection-of-civilians-reports> (Letöltve: 2022.05.31.)

VON LISCHOTEN, ALEX STRICK – KUEHN, FELIX (2012). The Enemy we created. The Myth of Al-Qaeda-Taliban Merger in Afghanistan, Oxford University Press

WRIGHT, LAWRENCE (2006). “The Looming Tower: Al-Qaeda and the Road to 9/11” Letöltés helye:

<https://www.pulitzer.org/winners/lawrence-wright> (Letöltve: 2022.05.31.)

ZAHID, HUSSAIN (2007). Frontline Pakistan: the Struggle with militant Islam, Columbia University Press